

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра лісівництва

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор ННІ ЛіСПГ

Проф. Лакида П.І.

2021 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри лісівництва

Протокол № 11 від 13.05.2021 р.

Завідувач кафедри, доц.

_____ Пузріна Н.В.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НЕДЕРЕВНІ РЕСУРСИ ЛІСУ

Спеціальність: 205 – «Лісове господарство»

Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства

Розробник: доц. Левченко В.В.

Київ-2021

1. Опис навчальної дисципліни

Недеревні ресурси лісу

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітній ступінь		
Галузь знань	20 – «Аграрні науки та продовольство»	
Спеціальність	205 – «Лісове господарство»	
Освітній ступінь	Бакалавр	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4,0	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	3	3
Семестр	5	6
Лекційні заняття	30 год	6 год
Лабораторні заняття	30 год	6 год
Самостійна робота	60 год	108 год
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4 год	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

З лісом пов'язано виробництво не лише деревини, але й багато іншої цінної недеревної продукції. **Метою вивчення дисципліни** є формування у студентів теоретичних знань, вмінь та навичок для заготівлі і перероблення лісових ягід, плодів, грибів, лікарських рослин та інших видів недеревної продукції лісу, що має важливе значення для збільшення виробництва високоякісної харчової та лікарської продукції і раціонального використання лісових ресурсів.

Предметом дисципліни є раціональне використання недеревної продукції лісу у порядку загального і спеціального використання лісових ресурсів.

Завдання дисципліни – одержання студентами необхідних знань по раціональному використанню і відновленню недеревних ресурсів лісу та здійсненню побічних користувань. Це знання технологій сінокосіння та заготівлі кормів, технологій збору та перероблення дикорослих плодів, ягід, грибів, технологій збору лікарських рослин та їх вирощування, заготівлі і використанню деревної зелені та інших корисних продуктів лісу. Значна увага приділяється ознайомленню з лісовим бджільництвом та вивченню нормативних документів.

Засвоєння матеріалу програми дисципліни дозволяє майбутньому фахівцю лісового господарства **знати:**

- види недеревної продукції лісу та їх сучасне значення для задоволення потреб населення і виробництва;
 - основні види лікарських, технічних, харчових і кормових рослин та способи їх заготівлі;
 - класифікацію кормових угідь та шляхи підвищення їх продуктивності;
 - технологію заготівлі кормів із трав'яних рослин;
 - техніку збору дикорослих плодів, ягід і горіхів;
 - основи технологій сушіння, соління та інших видів перероблення грибів в умовах консервного цеху;
 - правила заготівлі, техніку збору та первинне перероблення лікарської сировини;
 - основи бджільництва, розвиток та сучасне значення для людини його продуктів;
 - шляхи зміцнення кормової бази бджільництва;
- вміти:**
- провести заготівлю сіна та організувати виробництво інших кормів із трав'яних рослин;
 - організувати заготівлю, первинне перероблення і зберігання дикорослих плодів, ягід в умовах лісництва;
 - організувати заготівлю та первинне перероблення їстівних грибів;
 - організувати збір і первинне перероблення лікарської сировини лісових рослин;
 - контролювати роботи на пасіці та проводити заходи по зміцненню кормової бази.

Програмні компетентності: знання та розуміння предметної області та розуміння професії (ЗК7); здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК8); здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК9); прагнення до збереження навколишнього середовища (ЗК10); навички здійснення безпечної діяльності (ЗК11); здатність застосовувати знання і уміння лісівничої науки й практичний досвід ведення лісового господарства (СК1); здатність проводити лісівничі вимірювання та дослідження (СК2); здатність вирішувати поставлені завдання з інвентаризації лісів, оцінювати лісові ресурси та продукцію (СК7); здатність планувати й реалізовувати ефективні заходи з організації господарства, підвищення продуктивності насаджень та їх біологічної стійкості, ощадливого, на екологічних засадах, використання лісових ресурсів (СК11).

Програмні результати навчання: володіти базовими гуманітарними, природничо-науковими та професійними знаннями для вирішення завдань з організації та ведення лісового господарства (ПРН4); застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали, організаційно-управлінську документацію з організації та ведення лісового і мисливського господарства, знання з економіки та права для забезпечення ефективної виробничої діяльності (ПРН7); аналізувати результати досліджень лісівничо-таксаційних показників дерев, деревостанів, їх продуктивності, стану насаджень та довкілля, стану мисливських тварин та їх кормової бази (ПРН10); оцінювати значимість отриманих результатів досліджень дерев, деревостанів, насаджень, лісових масивів і стану довкілля, стану мисливських

тварин та їх кормової бази і робити аргументовані висновки (ПРН11); інтегрувати та удосконалювати виробничі процеси ведення лісового господарства відповідно до чинних вимог (ПРН12).

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Лісові кормові угіддя та дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України

Тема лекційного заняття 1. Використання недеревних ресурсів лісу (5 год)

Лісове господарство – складова частина агропромислового комплексу країни. Види побічних лісових користувань. Вимоги до побічного користування лісом, які забезпечують його невичерпність. Місце та значення побічного лісового користування в діяльності комплексних лісових підприємств. Перспективи розвитку окремих видів побічного лісового користування. Сучасні технології побічних лісових користувань. Внесок вчених-лісівників у розвиток побічного лісового користування. Роль дисципліни у підготовці фахівців лісового господарства.

Тема лекційного заняття 2. Лісові кормові угіддя (5 год)

Класифікація кормових угідь. Характеристика основних кормових рослин сінокосів та пасовищ. Шкідливі та отруйні рослини. Раціональне використання пасовищ, системи та техніка випасу худоби. Технологія заготівлі кормів з трав. Облік та визначення якості сіна. Лісові сінокоси та пасовища. Поверхневе покращення: культуртехнічні заходи, покращення та регулювання водного режиму, внесення добрив, догляд за травостоєм та дерниною, освітлення лісових кормових угідь. Ефективність заходів по покращенню природних кормових угідь. Створення сіяних сінокосів та пасовищ. Освоєння заболочених лісових земель: осушення, розчищення від чагарників, обробіток ґрунту, підбір складу травосуміші, висів насіння трав, строки та техніка висіву, догляд за сіяними сінокосами.

Тема лекційного заняття 3. Дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України (5 год)

Сучасне значення дикорослих плодів та ягід для людини. Основні дикорослі види зерняткових ягідних та горіхоплідних порід, які мають найбільше поширення і практичне значення. Харчова цінність та лікувальні властивості лісових плодів, горіхів, ягід. Біологічні особливості основних дикорослих плодів, ягідних та горіхоплідних рослин. Прогнозування врожаю, техніка збору, зберігання і перероблення дикорослих плодів, горіхів, ягід. Пристосування для збору дикорослих ягід. Тара для збору, зберігання і транспортування ягід. Заходи, які забезпечують розширення промислових заготівель дикорослих плодів та ягід на підприємствах лісового господарства.

Змістовий модуль 2. Збір та заготівля грибів, лікарської сировини. Лісове бджільництво

Тема лекційного заняття 1. Збір і заготівля їстівних грибів (5 год)

Значення грибів як продукту харчування. Їстівні та отруйні гриби лісів України. Прогнозування плодоношення грибів. Збір грибів. Промислова заготівля та первинне перероблення грибів. Технологія сушіння, маринування та соління грибів. Приготування екстрактів, концентратів, борошна. Штучне розведення грибів.

Тема лекційного заняття 2. Заготівля лікарської сировини у лісах України (5 год)

Сучасне значення дикоростучих лікарських рослин. Діючі речовини та біологічні особливості лі дикорослих лікарських рослин. Групи лікарської рослинної сировини. Збір, заготівля та первинне перероблення лікарської сировини. Загальні правила, техніка та строки збору лікарських рослин. Природне та штучне сушіння, способи та строки зберігання лікарської сировини. Заборона заготівлі рослин, які занесені в Червону книгу. Раціональне використання дикорослих лікарських рослин. Відновлення та вирощування на лісових землях найважливіших лікарських рослин.

Тема лекційного заняття 3. Лісове бджільництво (5 год)

Значення бджільництва для економіки країни та перспективи його розвитку. Коротка історія бджільництва. Основні продукти бджіл: мед, віск, квітковий пилок, маточне молоко, прополіс, бджолина отрута та їх використання. Медопродуктивність головних медоносних рослин лісу. Організація пасік у лісництвах. Шляхи покращення кормової бази для бджіл пасіки. Роботи на пасіці. Використання медоносних ресурсів лісу.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма							Заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовний модуль 1. Лісові кормові угіддя та дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України													
Тема 1. Використання недеревних ресурсів лісу	1, 2	20	5		5		10	17	1		1		15
Тема 2. Лісові кормові угіддя	3, 4, 5	20	5		5		10	17	1		1		15
Тема 3. Дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України	6, 7, 8	25	5		5		15	30	1		1		28
Разом за змістовним модулем 1		65	15		15		35	64	3		3		58
Змістовний модуль 2. Збір та заготівля грибів, лікарської сировини. Лісове бджільництво													
Тема 1. Збір і заготівля їстівних грибів	9, 10	20	5		5		10	22	1		1		20

Тема 2. Заготівля лікарської сировини у лісах України	11, 12, 13	20	5	5	10	22	1	1	20
Тема 3. Лісове бджільництво	14, 15	15	5	5	5	12	1	1	10
Разом за змістовим модулем 2		55	15	15	25	56	3	3	50
Усього годин		120	30	30	60	120	6	6	108

4. Теми лабораторних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Використання недеревних ресурсів лісу	5
2	Біоекологічна і господарська характеристика трав'яних рослин природних кормових угідь. Заготівля та облік сіна	5
3	Біоекологічна характеристика та практичне використання дикорослих плодово-ягідних рослин	5
4	Біологічна характеристика та практичне використання грибів	5
5	Біоекологічна характеристика та практичне використання дикорослих лікарських рослин	5
6	Розміщення пасік та кормова база бджільництва у лісі	5

5. Контрольні питання для визначення рівня засвоєння знань студентами

1. Значення недеревних ресурсів лісу для харчування і лікування людей.
2. Перелічіть види побічних лісових користувань.
3. Назвіть вчених, які займалися вивченням недеревних ресурсів лісу.
4. Вимоги Правил щодо здійснення побічних лісових користувань.
5. На які ботаніко-господарські групи поділяють трав'янисті рослини сіножатей та пасовищ?
6. На які групи поділяють злакові трави залежно від висоти стебла? Охарактеризуйте ці групи.
7. Як поділяються трави за стійкістю до затоплення паводковими водами? Назвіть рослини, які належать до різних груп.
8. Назвіть типи кущіння багаторічних трав. Наведіть приклади.
9. Що таке отавність та як поділяються багаторічні трави за отавністю?
10. Які трав'янисті рослини лісових кормових угідь належать до шкідливих для тварин? У які групи ці рослини об'єднують?
11. Назвіть види трав'янистих рослин, які є отруйними.
12. На які групи за тривалістю їх використання поділяють сіяні сіножаті та пасовища?
13. Чому для створення сіяних сіножатей та пасовищ використовують травосуміші?

14. Які трав'янисті рослини рекомендують для травосумішей на Поліссі та у Лісостепу України?
15. Які трав'янисті рослини є найкращими для використання на ґрунтах із середньою та підвищеною зволоженістю?
16. Як потрібно підбирати трави при створенні сіяних пасовищ?
17. У якій фазі розвитку травостою і чому потрібно скошувати траву для заготівлі сіна?
18. Поясніть технологію заготівлі сіна в умовах лісництва.
19. Які потрібно виконати виміри для обчислення об'єму скирти і стогу?
20. Як правильно виміряти довжину кола основи різних за формою стогів?
21. Як правильно виміряти довжину, ширину скирти та довжину перекидки різних за формою скирт?
22. Як визначити об'єм різних скирт, користуючись формулами?
23. Як визначити масу сіна у стозі чи скирті?
24. За якими показниками встановлюють якість сіна?
25. Перелічіть дикорослі плодови, ягідні та горіхоплідні породи, які ростуть у лісах України.
26. Які з дикорослих плодових та ягідних рослин світлолюбні, а які тіньовитривалі?
27. Які з дикорослих ягідних рослин вибагливі до родючості ґрунту, а які до вологи?
28. Коли дозрівають ягоди основних дикорослих лісових рослин та який термін їх збирання?
29. Назвіть основні причини псування зібраних дикорослих ягід та плодів. Які з ягід стійкі до псування і чому?
30. Назвіть основні способи запобігання псуванню ягід та плодів.
31. Які види харчових продуктів готують з дикорослих ягід та плодів в умовах консервних цехів лісових підприємств?
32. На які групи умовно поділяють шапкові гриби? Наведіть приклади
33. Наявність яких харчових та корисних для людини речовин визначає харчову цінність грибів?
34. На які групи поділяють їстівні гриби за їх харчовою та товарною цінністю? Перелічіть види грибів, які належать до цих груп.
35. Дайте біоекологічну характеристику найбільш цінних видів їстівних грибів: білого гриба (боровика), хряща білого, підберезника, підосичника, масляка, рижика, опенька.
36. Назвіть отруйні та смертельно отруйні гриби наших лісів.
37. Назвіть терміни збирання найбільш розповсюджених у лісах України їстівних грибів.
38. Як здійснюється заготівля грибів лісогосподарськими підприємствами?
39. Які способи переробки застосовують при заготівлі грибів?
40. Які види грибів доцільно сушити? Який режим сушіння потрібно витримувати?
41. Як і для яких видів грибів проводяться холодне та гаряче засолювання?
42. Яким вимогам повинні відповідати солоні гриби, коли їх можна вживати у їжу?
43. Як проводиться маринування грибів в умовах грибоварного пункту?

44. Яким вимогам повинні відповідати мариновані гриби?
45. Назвіть причини широкого застосування лікарських рослин у той час, коли створена багато штучних препаратів.
46. Перелічіть дикорослі лікарські рослини наших лісів, які найчастіше заготовляють лісові підприємства.
47. Назвіть групи лікарської сировини, яку заготовляють з дикорослих рослин.
48. У якій фазі розвитку рослин слід збирати бруньки, кору, листя, квітки та суцвіття, траву, плоди та насіння, корені та кореневища?
49. Охарактеризуйте правила збору лікарських рослин.
50. Як потрібно правильно висушувати зібрану лікарську сировину?
51. Що називають пасікою? Які вимоги ставлять до її розміщення у лісі?
52. Чим корисний для людини бджолиний мед?
53. Як виробляється, що являє собою та для яких цілей використовується бджолиний віск?
54. У чому полягає значення квіткового пилку для бджолиної сім'ї та людини?
55. Що являє собою прополіс? Яке він має значення для бджолиної сім'ї та для чого його використовують люди?
56. На які групи поділяють квіткові рослини за характером взятку?
57. Як класифікують медоноси за терміном цвітіння? Наведіть приклади?
58. Назвіть шляхи зміцнення кормової бази бджільництва в умовах лісництва.

6. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни „Недеревні ресурси лісу” використовуються словесні (розповідь-пояснення, бесіда, лекція) і наочні (презентація, фото, зразки різної продукції) методи навчання.

7. Форми контролю

Поточний контроль рівня знань студентів здійснюється на лабораторних заняттях шляхом письмового або усного опитування. Рівень знань студентів після засвоєння тем лекційних занять та виконання лабораторних і самостійних робіт, які відносяться до змістових модулів оцінюється після написання контрольних робіт. Підсумковою формою контролю є залік, який студенти складають після успішного засвоєння теоретичного матеріалу, написання модульних контрольних робіт, виконання і захисту усіх лабораторних робіт.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль		Рейтинг з навчальної роботи R_{НР}	Рейтинг з додаткової роботи R_{ДР}	Рейтинг штрафний R_{ШТР}	Підсумкова атестація (залік)	Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2					
0-100	0-100	0-70	0-20	0-5	0-30	0-100

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} \cdot K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + R^{(n)}_{ЗМ} \cdot K^{(n)}_{ЗМ})}{K_{Дис}} + R_{ДР} - R_{ШТР},$$

де $R_{ЗМ}^{(1)}, \dots, R_{ЗМ}^{(n)}$ – рейтингові оцінки змістових модулів за 100-бальною шкалою;

n – кількість змістових модулів;

$K_{ЗМ}^{(1)}, \dots, K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ЄКТС, передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;

Змістовний модуль №1 (R_1) „*Лісові кормові угіддя та дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України*” складається з трьох лабораторних робіт (оцінюються від 0 до 10 балів за кожну роботу) за які студент може отримати максимум **30** балів, трьох самостійних робіт (самостійні роботи 1, 3 оцінюються від 0 до 5 балів кожна, самостійна робота 2 - від 0 до 10 балів) за які студент може отримати максимум **20** балів та модульної контрольної роботи (оцінюється від 0 до **50** балів). За умови успішного складання 1 модуля студент отримує **2,0 кредити ЄКТС (K_1)**.

Змістовний модуль №2 (R_2) „*Збір та заготівля грибів, дикорослих лікарських рослин. Лісове бджільництво*” складається з трьох лабораторних робіт (оцінюються від 0 до 10 балів за кожну роботу) за які студент може отримати максимум **30** балів, трьох самостійних робіт (кожна робота оцінюється від 0 до 5 балів) за які студент може отримати максимум **15** балів та модульної контрольної роботи (оцінюється від 0 до **55** балів). За умови успішного складання 1 модуля студент отримує **2,0 кредити ЄКТС (K_2)**.

$K_{дис} = K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ЄКТС, передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі;

$R_{др}$ – рейтинг з додаткової роботи;

$R_{штр}$ – рейтинг штрафний.

Наведену формулу можна спростити, якщо прийняти $K_{ЗМ}^{(1)} = \dots = K_{ЗМ}^{(n)}$. Тоді вона буде мати вигляд

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R_{ЗМ}^{(1)} + \dots + R_{ЗМ}^{(n)})}{n} + R_{др} - R_{штр}.$$

Рейтинг з додаткової роботи $R_{др}$ додається до $R_{НР}$ і не може перевищувати 20 балів. Він визначається лектором і надається студентам рішенням кафедри за виконання робіт, які не передбачені навчальним планом, але сприяють підвищенню рівня знань студентів з дисципліни.

Рейтинг штрафний $R_{штр}$ не перевищує 5 балів і віднімається від $R_{НР}$. Він визначається лектором і вводиться рішенням кафедри для студентів, які матеріал змістового модуля засвоїли невчасно, не дотримувалися графіка роботи, пропускали заняття тощо.

Оцінювання студента відбувається згідно положення «Про екзамени та заліки у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» від 27.12.2019 р. протокол №5 згідно з табл. 5.

Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90 – 100	Відмінно	Зараховано
74 – 89	Добре	
60 – 73	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$$

9. Методичне забезпечення

1. Практикум з лісівництва : навч. посіб. / Свириденко В.Є., Киричок Л.С., Бабіч О.Г., Бондар А.О. Київ : Арістей, 2008. 468 с.
2. Рябчук В. П., Заячук В. Я., Осадчук Л. С. Практикум з недеревної продукції лісу та підсобного господарства. Львів : Укр ДЛТУ, 2000. 162 с.
3. Токарева О. В. Коновальчук В. К. Недеревні ресурси лісу : методичні вказівки та завдання до лабораторних занять для студентів напряму 6.090103 – «Лісове і садово- паркове господарство» освітньо-кваліфікаційного рівня – «Бакалавр» Київ : «ЦП „КОМПРИНТ”», 2012. 62 с.
4. Левченко В.В., Токарева О. В. Недеревні ресурси лісу : методичні вказівки та завдання до практичних і самостійних робіт для студентів заочної форми навчання зі спеціальності 205 – «Лісове господарство» освітнього ступеня – «Бакалавр» Київ : «ЦП „КОМПРИНТ”», 2020. 76 с.

10. Рекомендована література

Основна

1. Андреев Н. Г. Луговое и полевое кормопроизводство. Учебник для вузов. 2-е изд. перер. и доп. Москва : Колос, 1984. 495 с.
2. Поліщук В. П., Гайдар В. А. Пасіка. Київ : Ділова Україна, 1993. 272 с.
3. Рябчук В. П. Недеревна продукція лісу. Львів : Світ, 1996. 312 с.
4. Свириденко В. Є. Побічне користування лісом : навч. посіб. Київ : Вид-во ПП "Ірена", 2002. 240 с.
5. Телишевский Д. А. Комплексное использование недревесной продукции леса. Москва : Лесн. пром-сть, 1986. 261 с.

Допоміжна

1. Аветисян Г. А. Бджільництво : підруч. для вузів. 3-е вид., пер. і доп. Москва : Колос, 1982. 319 с.

2. Дари лісів / Єлін Ю. Я., Зерова М. Я., Лушпа В. І., Шабарова С. І. Київ : «Урожай», 1979. 392 с.
3. Зерова М. Я., Єлін Ю. Я., Коз'яков С. М. Гриби: їстівні, умовно-їстівні, неїстівні та отруйні. Київ : Урожай, 1984. 204 с.
4. Катіна З. Ф., Івашин Д. С., Анісімова М. І. Дикоростучі лікарські рослини УРСР. Київ : Здоров'я, 1965. 310 с.
5. Телішевський Д. А. Гриби, ягідники і лікарські рослини лісів України. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1972. 152 с.
6. Телишевский Д. А., Козак В. Т., Таргонский П. Н. Сбор и заготовка грибов. Москва : Лесн. пром-сть, 1983. 239 с.

11. Інформаційні ресурси

1. Лісовий кодекс України: закон України від 21 січня 1994 №3852-ХІІ (в редакції від 16 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 31.01.2020).
2. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. №761 (в редакції від 19 січня 2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF> (дата звернення: 29.01.2020).
3. Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України: постанова КМУ від 23 квітня 1996 р. N 449 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/449-96-%D0%BF> (дата звернення: 29.01.2020).